

Religionsfrihed og religionslighed: Kristendom og islam i Nigeria, og andre steder

Af lektor Niels Kastfelt

Kristendommens nye verdener

Gennem det seneste par hundrede år er kristendommen for alvor blevet en verdensreligion. Kristendommen findes i dag i stort set alle dele af verden, og det har givet kristendommen mange nye ansigter og stillet den over for udfordringer, som ikke fandtes tidligere, i hvert ikke i så stort omfang som nu.

I Danmark mærkes den nye situation i form af en voksende pluralisme. Danmark er i dag et multireligiøst land med mange forskellige religiøse traditioner, og denne pluralisme forvaltes gennem princippet om, at der i Danmark findes religionsfrihed, men ikke religionslighed, fordi den luthersk-evangeliske folkekirke har en retslig særstilling. De to begreber diskuteres som regel uafhængigt af hinanden, men det er værd at overveje, hvad denne skelnen indebærer, og det kan man blandt andet gøre ved at se på lande, hvor det religiøse landskab er anderledes end i Danmark. Danmark har én altdomi-

nerende religion og mange mindre som islam og jødedommen, og tilsvarende er der lande, hvor f.eks. islam er den altdominerende religion, og i disse lande er religionens offentlige rolle forholdsvis entydig. En helt anden situation findes i lande, som har flere religiøse grupper af nogenlunde samme størrelse, og her bliver diskussioner om religionsfrihed og religionslighed mere uklare. Et godt eksempel på et sådant land er Nigeria.

Det religiøse landskab i Nigeria

Afrika er godt på vej til at blive det kontinent i verden, som har flest kristne, og med sine ca. 175 millioner indbyggere, hvoraf omkring de 80 millioner er kristne og lige så mange er muslimer, er Nigeria et vigtigt land i det internationale religiøse landskab i det 21. århundrede. Nigeria er formentlig det største land i verden, som har stort set lige mange kristne og muslimer, og det kan belyse en række væsentlige spørgsmål om, hvordan religionsfrihed og religionslighed diskuteres og forvaltes i en pluralistisk og multireligiøs stat. Erfaringerne fra Nigeria kan også have interesse i et bredere perspektiv, fordi de belyser de spændinger mel-

lem kristne og muslimer, som genfindes i andre dele af verden. Derudover afspejler den nigerianske situation en række grundlæggende opfattelser af, hvad religion, religiøst tilhørsforhold, religiøs praksis og religiøs identitet er.

Religionsfrihed og religionslighed i forfatningen

I Nigerias forfatning fastslår §11, at hverken den føderale eller nogen af de 36 delstaters regeringer må indføre én religion som statsreligion. Kristendommen og islam står altså lige over for staten, men hvordan det præcist skal forstås, er blevet diskuteret heftigt af Nigerias kristne og muslimer. Det samme gælder bestemmelserne i forfatningens §37, stk. 1, som fastslår, at alle borgere har ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed og frihed til at skifte religion. Desuden slår det fast, at alle har ret til at „manifest and propagate his religion or belief in worship, teaching, practice and observance“. Som det vil fremgå, er disse bestemmelser – især formuleringen om, at alle har ret til at „manifest and propagate“ deres religion og tro i „practice and observance“ – blevet fortolket meget forskelligt af kristne og muslimer. Der har derimod ikke været den store uenighed om forfatningens §37, stk. 2, som sikrer alle personer imod at modtage undervisning i andre religioner end deres egen, eller §37, stk. 3, som giver religiøse grupper ret til at give religiøs undervisning i deres egne undervisningsinstitutioner. Det helt afgørende har været §37, stk. 1 og dets bestemmelse om, at alle har ret til at „manifest and propagate“ sin religion eller tro „in practice and observance“. For hvad vil det sige at udøve sin reli-

gion og tro „in practice and observance“? Og betyder dette det samme for kristne og muslimer? Disse spørgsmål er blevet diskuteret voldsomt – så voldsomt, at det til tider har ført til voldelige sammenstød mellem dele af Nigerias kristne og islamiske befolkning, og derudover har de også medført et sammenstød mellem helt forskellige opfattelser af religion, af religionsfrihed og af religionslighed.

Sharia i Nigeria?

De forskellige opfattelser af religionsfrihed og religionslighed er kommet mest dramatisk til udtryk i forbindelse med den islamiske sharia-lovgivning. Når shariaen er blevet diskuteret så voldsomt, hænger det ikke blot sammen med forholdet mellem muslimer og kristne, men afspejler også, at Nigerias lovgivning bygger på tre helt forskellige retstraditioner – „customary law“, „common law“ og sharia – som alle tillægges forskellig religiøs betydning og dermed også har forskellige konsekvenser for synet på religionsfrihed og religionslighed. „Customary law“ er de retstraditioner, som findes i de mere end 400 forskellige etniske grupper i Nigeria, og som ofte er forankret i de etniske gruppers lokale religiøse traditioner. „Common law“ er den lovgivning, som blev indført af den engelske koloniregering, efter at den koloniserede Nigeria i begyndelsen af det 20. århundrede, og som har været praktiseret siden. Englænderne opfattede denne retstradition som verdslig, og det samme gør Nigerias kristne i dag, hvorimod de fleste muslimer opfatter den som kristen, fordi den blev indført fra det kristne Vesten.

De tre retstraditioner har fungeret samtidigt gennem hele det 20. og 21. år-

hundrede, men inden for de seneste små tyve år er de blevet alvorligt anfægtet. Fra 1999-2000 begyndte en række af de altovervejende islamiske delstater i det nordlige Nigeria at genindføre de islamiske straffelove, som var blevet forbudt af englænderne. Der var et stort folkeligt ønske om at indføre „den fulde sharia“, herunder de straffe som stening og afhugning af lemmer, som skulle vække så stor diskussion om ikke blot shariaens plads i nigeriansk lovgivning men også om, hvad borgernes ret til at „manifest and propagate“ deres religion og tro „in practice and observance“ egentlig betød.

Kristne og islamiske opfattelser af sharia

Det gennemgående kristne syn på indførelsen af de nye sharia-love efter 1999 har været, at de var i strid med forfatningen, fordi islam hermed blev gjort til statsreligion og krænkede forfatningens princip om, at staten er verdslig. Kristne har også anført, at sharia-lovene krænkede religionsfriheden, fordi den favoriserede islam, og at de var i strid med princippet om religionslighed, fordi de stillede kristne og muslimer forskelligt over for shariaen. Efter kristnes opfattelser krænker de nye sharia-love altså både den forfatningssikrede religionsfrihed og religionslighed.

Selv om der har været forskellige islamiske opfattelser af sagen, har det dominerende syn været, at de nye sharia-love er lovlige og ikke krænker princippet om statens verdslighed, fordi forfatningen på intet tidspunkt nævner ordet „verdslig“ (hvilket er korrekt). Forfatningen siger ikke, at staten er verdslig, men at den ikke må gøre nogen religion til stats-

religion og altså være neutral i religiøse spørgsmål. Sharia-lovene ses også som lovlige, fordi de er en følge af borgernes ret til at „manifest and propagate“ deres religion og tro „in practice and observance“, og at denne ret ville blive nægtet muslimer, hvis de ikke måtte leve efter „den fulde sharia“. Uden shariaen kan muslimer ikke praktisere deres religion frit, deres religionsfrihed vil være krænkede, og dermed vil også princippet om religionslighed være krænkede, fordi kun de kristne får fuld religionsfrihed.

Hvad står på spil?

Erfaringerne fra Nigeria fortæller, hvor vanskeligt det kan være at diskutere religionsfrihed og religionslighed, når man bor i et land med stort set lige mange kristne og muslimer. Situationen i Nigeria viser os, at enhver diskussion om religionsfrihed direkte eller indirekte forudsætter en diskussion om religionslighed, men at debatten i både Nigeria og andre steder som i f.eks. Danmark som regel koncentrerer sig mere om religionsfrihed end om religionslighed.

De nigerianske uenigheder peger på, at man kun vanskeligt kan diskutere religionsfrihed og religionslighed uden samtidig at forudsætte bestemte definitioner af, hvad der er religion, og hvad religiøs praksis og tilhørsforhold vil sige. Nigerianske muslimer og muslimer i andre lande (men naturligvis langt fra alle muslimer) har anført, at det er en illusion at hævde, at der er religionsfrihed eller religionslighed, hvis muslimer ikke kan leve efter shariaen. Uden den, siger de, har de ingen frihed til at leve som muslimer. Uden at tage stilling til denne argumentation rejser den det spørgsmål,

om religionsfrihed – i hvert fald som den praktiseres i lande som Danmark – ikke forudsætter en særlig protestantisk eller måske luthersk religionsforståelse, som indebærer, at man overhovedet kan tale om religionsfrihed igennem troen alene og ikke gennem praksis. Efter mange

muslimers opfattelse vil dette være en særlig kristen og formentlig protestantisk-luthersk forståelse af religion, som ikke giver nogen mening for muslimer, men som kristne påstår er et alment princip om religionsfrihed.